

PRILOG POZNAVANJU RAZVOJA “IZVORNE MUZIKE” U OKOLINI GRAČANICE

Mr. sc. Rusmir Djedović

SAŽETAK

Gračanica i okolina imaju bogatu narodnu tradiciju i baštinu. To se odnosi i na izvorne narodne pjesme i etno-muzičko naslijeđe, kako u samom gradu, tako i u okolnim naseljima. Narodne pjesme i sevdalinke grada Gračanice su dosta dobro istražene, ali seoska sredina u okolini i za nju karakteristični tradicionalni muzički izrazi znatno manje. U seoskim naseljima okoline Gračanice od davnina postoji tradicionalni narodni muzički izričaj, poznat kao “izvorna (narodna) muzika”, koji je zadnjih decenija donekle izmijenjen i prilagođen tržištu i mas-medijima. “Izvorna muzika” ovog područja je dio ove vrste narodne muzike sjeveroistočne Bosne i okolina Gračanice predstavlja jedno od njenih tradicionalnih središta. Od sredine 20. stoljeća ovo područje je prepoznatljivo po nekim izvođačima i pjesmama koje su među najpoznatijim u “Izvornoj muzici” već više od pola stoljeća. U ovom radu prezentujemo neka naša saznanja o razvoju “izvorne muzike” okoline Gračanice, kao prilog poznavanju ovog muzičkog i kulturološkog fenomena sjeveroistočne Bosne.

Ključne riječi: *Izvorna muzika, okolina Gračanice, Gračanicu voda zaplavila, Avdaga, Braća Babajići, Čobanice ljepotice.*

1. UVOD

Narodne pjesme i sevdalinke grada Gračanice su u literaturi dosta dobro obrađene i već su prilično poznate¹. Do sada je zabilježeno, istraženo i objavljeno više gračaničkih narodnih pjesama, kojim se bavilo više istraživača. Seoska sredina i njena izvorna narodna pjesma, te tradicionalni muzički izrazi, bili su daleko manje predmet pažnje istraživača, što je u nauci već primijećeno.

O "izvornoj narodnoj muzici" karakterističnoj za sjeveroistočnu Bosnu, naročito potez Kalesija – Gračanica – Derventa, vrlo je malo pisano u literaturi. Ta muzika i pjesma se odlikuje vrlo specifičnim pjevanjem, obično sa dva glasa i pratnjom violina i šargijom. Jako je popularna u seoskim sredinama navedenog dijela Bosne i svoje "zlatno vrijeme" je imala sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, a i danas je dosta popularna.² U više radova, neke narodne pjesme okoline Gračanice je spominjao i etnolog dr. Salih Kulenović.

Ako na području sjeveroistočne Bosne i Hercegovine i Tuzlanskog kantona pokušamo izdvojiti neke izrazite pojave tradicionalne narodne kulture iz oblasti nematerijalnog naslijeđa, "izvornu muziku" ne možemo nikako zaobići.³ Sam ovaj pojam stavljamo u znake navoda, iz više razloga koji će u nastavku ovoga teksta biti vidljivi.

2. KRATAK HISTORIJSKI RAZVOJ I OSNOVNE KARAKTERISTIKE "IZVORNE MUZIKE"

Sve do sredine 20. stoljeća, u okolini Gračanice se u narodu izvode brojne izvorne pjesme, karakteristične za cijelu sjeveroistočnu Bosnu. Svakako su najpoznatije od njih *Urodile sitne trninice* i *Gračanicu voda zaplavila* – obje nastale u Gračanici i svojim sadržajem vezane su za ovaj grad.⁴

Iako korijeni i raniji historijski razvoj tradicionalne narodne muzike i pjesme okoline Gračanice nisu istraženi i poznati, može se pretpostaviti da je to teklo slično kao u drugim krajevima Bosne i kroz karakteristične historijske periode, sa općim uticajima tih doba: svakako, kroz cijeli osmanski period, zatim kroz razdoblja austrougarske uprave i između dva svjetska rata. Taj tok je završio koncem Drugog svjetskog rata i naglom promjenom društvenih, ekonomskih i kulturnih prilika od 1945. godine. Tako smo imali situaciju da je tokom pedesetih i šesdesetih godina 20. stoljeća izvorna muzika bila na marginama društvenih i kulturnih tokova, te je pomalo, poput svih tradicijskih muzičkih izraza, bila potisnuta u drugi plan, opstajući u zabačenijim i tradicionalnijim krajevima, a njeni izvođači su bili rijetki.

U tradicionalnoj izvornoj muzici sjeveroistočne Bosne postoje različite vrste narodne muzike, različiti instrumenti

1 Rusmir Djedović, Gračanica u narodnim pjesmama i sevdalinkama, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, br. 19., maj 2005., Monos, Gračanica, str. 62-74. Isti, Gračanicu voda oplavila, Biljeg vremena, br. 11., mart 1994., Gračanica, str. 16.

2 Rusmir Djedović, isto, str. 73.

3 Mr. sc. Rusmir Djedović, Recenzija za knjigu o izvornoj grupi Braća Babajići, autora Ismeta Babajića, 2010, knjiga još nije objavljena.

4 Izvode se i druge općepoznate izvorne narodne pjesme, ko što su: *Vezak vezla Adem kada, Pšeničice sitno sjeme, Gradila se bijela džamija, Srebrnika nema do Travnika, Hasanaga ikindiju klanja, Konja kuje Dizdarević Meho, Crven fesić, Oj curice dina ti, Zelen orah, Maglica se niza Spreču vuče ...* od kojih neke imaju i znatnu starost.

(gusle, diple, zurle ili svirale, bubnjevi, violine, šargija, bugarija, saz...), te načini pjevanja (jedan, dva, tri glasa) – sa i bez muzičke pratnje. Danas najrasprostranjeniji oblik je onaj koji najčešće nazivamo “izvorna muzika” sjeveroistočne Bosne.

Jedna od osnovnih etno-muzikoloških i tradicijskih odlika “izvorne muzike” je njena muzička pratnja koju čine violina i šargija. Violina se u narodu zove još i ćemane.⁵ Obično su u izvornoj grupi jedna ili dvije violine (od kojih je jedna vodeća, a druga prateća). Šargija⁶ je, uz violnu, gotovo redovna pratnja jednog ili više pjevača. Ovaj žičani trzalački instrument je u narodu sjeveroistočne Bosne prihvaćen po dolasku osmanske uprave. Sredinom 20. stoljeća, još uvijek postoje i bugarije (manje tambure).⁷

Pjevačko izvođenje je dvoglasno, od kojih jedan glas vodi, a drugi prati i nadopunjuje prvi glas.

U etnomuzikologiji i muzičkoj kulturi, pojmovi *narodna*, *izvorna* i *tradicij-ska* muzika predstavljaju onu vrstu muzike koja nastaje u običnom narodu, koja je slušana od naroda, koju izvide svi članovi zajednice (ne samo profesionalni muzičari), te koja se prenosi usmenom predajom. Svi ovi pojmovi su tokom druge polovine 20. stoljeća, pod utjecajem globalizacije, masovnih medija i opće komerci-

jalizacije, mijenjali svoje značenje. Izvorna muzika s kraja šezdesetih godina, javno izvođena i na prvim nosačima zvuka, bila je uistinu najbliža onoj autentičnoj muzičkoj tradiciji seoskog naroda sjeveroistočne Bosne. Karakteristično sprečansko polifono pjevanje (pri kojem pjevač povede napjev, a njegov se pratilac uključuje i preuzima pjesmu, “pokrivajući” ga svojim glasom dok prvi pjevač uzima dah), te korištenje ćemana (violine) i šargije, a ponekad i dviju zurli i bubnja. Takva se vrsta muzike u narodu sjeveroistočne Bosne prenosila s koljena na koljeno, a pjevalo se i sviralo “sluhom”.⁸

3. OPĆI DRUŠTVENI PREDUVJETI POPULARIZACIJE “IZVORNE MUZIKE”

Zahvaljujući tehnološkom razvoju i socijalno-ekonomskim promjenama ova muzika krajem šezdesetih godina naglo izbija u prvi plan, prvenstveno u seoskim sredinama.

Tehnološki razvoj seoskih sredina se ogleda u sljedećim elementima. Pedesetih i šezdesetih godina se odvija intezivna elektrifikacija gotovo svih sela oko Gračanice i struja stiže u većinu domova. Tokom šezdesetih godina se u jačim domaćinstvima pojavljuju radio aparati, a krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina i prvi gramofoni, a odmah iza njih i kasetofoni (tzv. “magnetofoni”).⁹

Neizmjernu popularizaciju u širokim narodnim masama “izvorne muzike” je uradio radio i čuvena emisija *Selo veselo*.

8 Edin Šaković, profesor iz Gračanice, Bilješke o izvornoj muzici (rukopis).

9 Dr. sc. Omer Hamzić, O pojavi i širenju novokomponovne izvorne muzike na području sjeveroistočne Bosne (rukopis)

5 Ćemane – luk, violina, od persijske riječi keman u navedenom značenju, preko turskog. Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku, Svjetlost, Sarajevo, 1985., str.188.

6 Vrsta tambure, slična bugariji, samo veća. Naziv šargija je preko turskog došao iz arapskog jezika (šargiyy) u značenju istočni. Abdulah Škaljić, isto, str. 580-581.

7 Vrsta narodne tamburice. Slična je šargiji, ali je od ove manja. Od turskog Bulgar u značenju Bugar. Abdulah Škaljić, isto, str. 152.

Ova emisija na Radio Sarajevu je krajem šesdesetih i tokom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća odigrala je glavnu ulogu u zaživljavanju ove muzike.¹⁰ Ova emisija je u to vrijeme bila kulturna, masovno se slušala nedjeljom ujutro, kada je bilo njeno vrijeme emitovanja. Zlatko Prlenda je bio autor, urednik i voditelj *Sela vesela* od početka 1967. pa do 1976. godine. Ona je iznimno doprinijela afirmaciji narodne izvorne muzičke tradicije Bosne i Hercegovine.¹¹

Krajem sedamdesetih i tokom osamdesetih godina i manje lokalne Radio stanice doprinose popularizaciji ove muzike. Primjer su Radio Gračanica (sa svojom popularnom emisijom *Selo na talasu*, koju je uređivao i vodio novinar Hasan Čalić), te Radio Srebrenik.

Cijelo društvo, a naročito selo tokom sedamdesetih godina doživljava snažan ekonomski razvoj. Brojni pojedinci svoj materijalni položaj dovode do tada nezamislivog nivoa. Ovome jako doprinosi zapošljavanje radnika na zapadu i zarada novca.

U ovom periodu usled općih društvenih prilika dolazi do snažnog raspada tradicionalne sredine i tradicionalnih vrijednosti. U socijalnom miljeu sela, porodica i pojedinaca u njemu, dolazi do ogromnih promjena.¹²

4. PRELOMNA GODINA ZA NASTANAK "IZVORNE MUZIKE" – 1969.

Prelomna godina kada izvorna narodna muzička tradicija sjeveroistočne Bosne, doživljava svoj preporod i popularizaciju kroz nama danas dobro poznatu "Izvoru muziku", je 1969. Te godine se snimaju prve ploče sa danas kulturnim pjesmama: *Kad Ibro pođe zemlju da brani*,¹³ *Kad zapjeva Ilija i Marko*¹⁴ i *Kalesijo puna si mi cvijeća*. Ove pjesme su snimile izvorne grupe: *Kalesijska trojka*¹⁵, *Braća Begići* i *Braća Babajići*. Od te godine u masovnoj seoskoj narodnoj kulturi sjeveroistočne Bosne "izvorna muzika" podstaje dio svakodnevnice i dio identiteta.

"Kao mlad učitelj 1968.-1969. godine bio sam svjedok priče o oživljavanju i nevjerovatnoj popularizaciji izvorne narodne pjesme", navodi Hasan Čalić. "Jednostavno kazano, bilo je to čudo koje se javilo i koje je ljudima donijelo dosta pozitivne u svakodnevnom životu. Izvorna pjesma tada dominira na: sijelima, svadbama, vašarima, proslavama, ispraćajima. Ona postaje stanovnik svake kuće".¹⁶

Dobro je u okolini Gračanice upamćena tradicionalna narodna proslava u Dobrovcima 1969. godine. To je bila jedna od najmasovnijih proslava na području sje-

10 U kreiranju ove emisije su puno doprinijeli: Zlatko Prlenda, Nedjeljko Opančić, Vlado Dijak, Enver Šadinlija, Nikola Škrba..

11 Kazivanje Zlatka Prlende autoru 2012. godine.

12 Mr. sc. Rusmir Djedović, Recenzija za knjigu o izvornoj grupi Braća Babajići, autora Ismeta Babajića, knjiga je u pripremi za štampu.

13 Pjesma je nastala početkom šesdesetih godina a u ljeto 1969. godine je snimljena na ploču (prema kazivanju vode Kalesijske trojke, Hasana Šabanovića zv. Šabanija).

14 Pjesma je izašla na ploči početkom ljeta 1969. godine (prema izjavi Ilije Begića).

15 Ovu izvornu grupu treba razlikovati od kasnijih izvornih grupa Kalesijskih zvuci i Kalesijski slavuji.

16 Hasan Čalić, Sjećanja – O izvornoj muzici je riječ. Hasan Čalić je novinar, koji je decenijama pratio razvoj "Izvorne muzike". Dugo je radio kao novinar i urednik Radio Gračanice, a sada više od 10 godina, kao šef regionalnog dopisništva Dnevnog avaza.

veroistočne Bosne, a održava se i danas početkom augusta svake godine. Te godine su cijeli dan proslave ispod šatra i putem otvorenih zvučnika i elektronskih pojačala odjekivali zvuci pjesme *Kad Ibro pođe zemlju da brani* sa tek izašle ploče *Kalesijske trojke*. Pjesma je odmah postala jako popularna kod običnih ljudi i svojevrstan hit na radio talasima gotovo svih tadašnjih radio-stanica.¹⁷

O atmosferi tog doba lijepo piše njen sudionik, novinar Hasan Čalić:

*“Među običnim ljudima u to vrijeme je zavládala prava pomama za pločama – singlicama, radio aparatima i gramofonima. Tome je dosta doprinijela kulturna emisija tadašnjeg Radio Sarajeva, Selo veselo. Nedjelja je bila (kada je ujutro išla ta emisija) kao praznik za koji su se ljudi masovno okupljali i slušali Iliju i Marka Begića i pjesmu Kad zapjeva Ilija i Marko, “Kalesijsku trojku” sa pjesmom Kad Ibro pođe zemlju da brani, “Braću Babajiće” koji su pjevali Kalesijo puna si mi cvijeća. Nedjeljom su se ljudi takmičili ko će imati jači zvučnik radio aparata, sa koga su odjekivale izvorne pjesme. Emisije posvećene izvornoj pjesmi slušale su se organizovano, što je itekako imalo uticaja na njeno vrtoglavo širenje u narodu i kasniju ekspanziju”.*¹⁸

Prema kazivanju Rasima Nurića iz Sokola, u mahali Guvna u Sokolu, neka je žena zv. Hatuša na čoškove svoje kuće postavila zvučnike i nedjeljom i predveče puštala glasno izvornu muziku, tako da se dobro mogla čuti u mahali Bušiste, gdje je Rasim živio. “To je bilo 1969 i 1970. godine. Ubrzo sam ja nabavio radio sa gra-

mofonom marke *Portorož*, i onda puštao za zvučnika glasno izvornu muziku ka mahali Guvno”.¹⁹

I u gradu Gračanici je u to vrijeme bio običaj glasnog emitovanja narodne muzike po sokacima i mahalama.²⁰

“Iz Austrije gdje sam bio na radu”, priča Agan Suljo Halilović, *“1972. godine sam donio magnetofon i presnimio sa ploča na kasete dosta izvornih pjesama. U mahali Karići, sa prozora svoje kuće sam što je moguće jače puštao izvornu muziku. Čak se čula u mahali Čozali, 3 kilometra daleko. Te izvorne pjesme su tada kod naroda izazivale najveće oduševljenje i veselje kod svih. Toj popularnosti je doprinijelo i pojavljivanje ploče sa izvornim pjesmama “Huremki” iz Sokola. Posebno često sam slušao pjesmu Kad Ibro pođe zemlju da brani, naročito sa šurom Ibrom Ahmetagićem iz Škahovice, koji ju je volio zbog spominjanja njegovog imena”.*²¹

U okolini Gračanice, pa i cijeloj sjeveroistočnoj Bosni, veliku ulogu u popularizaciji “izvorne muzike” je odigrala Radio Gračanica (osnovana, upravo, 1969. godine).

“Na Radio Gračanici od 1979/80 sam uređivao i vodio emisiju Selo na talasu. Emitovana je zbog velikog interesa slušalaca, po 7-8 sati, a ponekad i duže. U njoj sam obrađivao teme i običaje naših sela i sve

19 Prema kazivanju Rasima Nurića, tada iz Sokola, sada iz Gračanice.

20 Sjećam se da je u prizemlju očeve porodične kuće u mahali Čiriš krajem šesdesetih godina stanovao Mehmed Džafo sa ženom Zinetom. On bi nedjeljom postavio zvučnike na prozore i na gramofonu puštao narodne pjesme (Safet, Zaim...) tako da se dobro čula u sokaku koji je sa nekadašnje željezničke stanice (danas autobuske) vodio u mahalalu Čiriš.

21 Kazivanje Agana Halilovića zv. Suljo (1940), iz mahale Karići, selo Babići.

17 Prema kazivanju Rasima Nurića (1953), tada iz Sokola, sada iz Gračanice.

18 Hasan Čalić, Sjećanja – O izvornoj muzici je riječ.

bi bilo začinjeno naravno, isključivo izvornim pjesmama. Tada to već nije bilo teško, jer je ova vrsta muzike sa singlica prešla na LP-ploče i kasete. Babajićima, Begićima, Kalesijskoj trojci su se već pridružili: Halid Musić i grupa Sijelo, Alosman Hirkić iz okoline Lukavca, Muhamed Beganović iz Srebrenika, Bracini bećari iz Doboja, Braća Muhići iz Zavidovića, Izudin Osojkić iz Maoče, Hasan Frnjanović iz Lukavca, Braća Zahirovići kod Srebrenika. Ova emisija se u prvoj polovini osamdesetih godina slušala od Gračanice, Doboja, Zavidovića, Maglaja, Tuzle, Banovića, do Srebrenika, Teočaka, pa čak i u dijelovima Mađarske. Sedmično je na adresu te emisije stizalo i do 50 pisama, a o telefonskim pozivima da se i ne govori. Prilikom gostovanja popularnih izvornih grupa na Radio Gračanici, znao bi se raspasti ptt sistem, od hiljada poziva i čestitki. Znali smo posjećivati veća sela i na javnim snimanjima se znalo naći i hiljadu ljudi. Sa našim snimcima smo stvarali i vlastitu fonoteku izvorne pjesme” – navodi Hasan Čalić.²²

Agan Djedović, tadašnji novinar Radio Srebrenika, takođe se sjeća tih dana. “Negdje od 1979. godine smo novinar Hazim Hodžić i ja uređivali i vodili emisiju posvećenu izvornoj muzici na Radio Srebreniku. Bila je vrlo popularna. Prvu emisiju smo javno snimali u naselju Brda (između Srebrenika i Babunovića), pred prepunom salom publike. Učestvovali su tada najbolji i najpopularniji izvođači izvorne muzike: Muhamed Beganović, Alosman Hirkić i Sale Buljubašić. Snimak te emisije je sačuvan.”²³

²² Hasan Čalić, isto.

²³ Kazivanje Agana Djedovića, novinara Radio Srebrenika, sada vlasnika Radija Studio D, Srebrenik.

Dosadašnji opis izvorne narodne muzike okoline Gračanice se odnosio na onaj tradicionalni izvorni muzički izričaj koji u našem narodu živi stoljećima sve do šesdesetih godina 20. stoljeća. Onda se događa ogromna popularizacija i komercijalizacija te vrste muzike i formira se ono što svi već decenijama poznajemo pod pojmom “izvorna muzika”. Sam pojam izvorna ukazuje na tradicijske korijene ove savremene muzičke pojave. No, budući da se ona, upravo kao savremena pojava, ponešto i razlikuje od izvorne, tradicijske pjesme i muzike, odlučio sam da je iz tehničkih razloga označim navodnicima – kako bi tu “izvornu muziku” kao muzički i kulturološki fenomen, začet kasnih šezdesetih godina, lakše razlikovali od one istinske izvorne, tradicijske seoske muzike i pjesme, koja se na gračaničkom području i širom sjeveroistočne Bosne izvodila decenijama, pa i stoljećima ranije.²⁴

5. MALE KAPE, A VELIKE KOSE

Pošto nemamo dostupne snimke izvorne narodne muzike okoline Gračanice iz ranijih perioda, osobine ove muzike možemo saznati sa jedne singl ploče, snimljene oko 1970. godine. Radi se o pjesmama koje su otpjevale **sestre Huremović** iz Sokola kod Gračanice.

Singl ploču je uzdao Izložbeni paviljon Tuzla.²⁵ Na njoj se nalaze četiri pje-

²⁴ Mora se ovdje, međutim, primjetiti da je i bosanska, odnosno bošnjačka sevdalinka, kao jedinstvena muzička i kulturalna pojava u širim regionalnim, pa i svjetskim okvirima, tokom 20. stoljeća, a posebno njegove druge polovine, doživljavala svoje promjene, radio-izvođenjima, a potom i studijskim snimcima. One su se ogledale kroz uvođenje novih instrumenata (harmonika, bas, bubnjevi, gitare, violine, tamburaški zborovi...), nove aranžmane, itd.

²⁵ Izložbeni paviljon Tuzla je preteča kasnije značaj-

■ FOTOGRAFIJA A STRANE PLOČE SESTARA HUREMOVIĆ
IZ SOKOLA, SA PJESMOM MALE KAPE A VELIKE KOSE (R.
DJEDOVIĆ)

sme u izvođenju Time i Hasibe Huremović (na ploči piše Hašiba). Kao autor pjesama se navodi M. Zahirović. Vodeća pjesma na A strani je *Male kape a velike kose*. Druga je pjesma *Cure idu od lada do lada* a na B strani su pjesme *Udaje me majka* i *Agoli Bego*. U muzičkoj pratnji na svim pjesmama potpisani su Muhamed Zahirović i Hadžib Hadžić iz Ljenobuda kod Srebrenika.²⁶

“Pjesma *Male kape a velike kose*, ovako se *Sokoljani nose* je stara sokolska i prava izvorna narodna pjesma”, ističe Mehmed Zahirović. “Tako su je pjevale i sestre Huremović iz Sokola. Čuo sam je od njih. Pošto sam se bavio organizovanjem snimanja izvornih pjesama na ploče, organizovao

ne kulturne ustanove Galerija portreta Tuzla. Osnovao ga je tuzlanski vajar i umjetnik Dragiša Trifković negdje krajem šesdesetih godina a kasnije ga vodi poznati tuzlanski slikar i umjetnik Mevludin Ekmečić. Prvobitno je bio smješten u prizemlju zgrade nekadašnjeg austrougarskog hotela Grand. Izgleda da je bio u sastavu PTK (Proizvodno trgovačkog kombinata) nekada velikog preduzeća u Tuzli. PTK je izdavao i svoje novine (prema priči mr.sc. Suada Buljugića, istraživača prošlosti Tuzle).

²⁶ Originalna ploča je kod Mustafe Hamidovića iz Sokola.

sam snimanje i te pjesme za PTK Izložbeni paviljon Tuzla. To se dogodilo oko 1971. godine. Imo sam ugovor sa PTK Izložbenim paviljonom Tuzla, preko Mehmeda Kešetovića, koji je bio tu računovođa. Kao muzičku pratnju sam našao svog brata Muhameda Zahirovića na šargiji i Hadžiba Hadžića iz Ljenobuda na violini. Osim pjesme *Male kape a velike kose*, ja sam napisao tekstove i za druge pjesme na toj ploči.”²⁷

Sestre Huremović su, ustvari, snimile više izvornih pjesama.²⁸ Saznali smo za još jednu ploču na kojoj izvorne pjesme pjevaju sestre Huremović iz Sokola. Radi se o singl-ploči sa vodećom pjesmom *Umro Mujo jedini u majke*.²⁹

6. URODILE SITNE TRNINICE

Stara narodna pjesma *Urodile sitne trninice* spada među one koje se od davnina izvode na izvorni način. I danas se ta stara narodna pjesma o Gračanici često čuje na narodnim proslavama u sjeveroistočnoj Bosni. Poznat je npr. pjevač Izudin zv. Čemanista iz Brčkog, koji je tu pjesmu pjevao uz violinu (ćemane). Danas je često pjeva i izvorna grupa Bojići iz Banovića.³⁰

“Kao vrlo malo dijete, još u krilu sam slušao kako pjevaju *“Urodile sitne trninice”*,

²⁷ Kazivanje Mehmeda Zahirovića, zv. Mehmed (1933), iz Ljenobuda, sada iz Srebrenika 2012. godine.

²⁸ “U studio u Beogradu smo išle nekoliko puta da snimamo pjesme. Dva puta sam išla sa sestrom, a tri puta bez nje” –kazivanje Hasibe Huremović, sada Trutović iz Gračanice.

²⁹ I ovu ploču je brzo iza prethodne izdao Izložbeni paviljon Tuzla. Pored vodeće, na njoj su još dvije pjesme Tri jabuke tri turje i Rujna zoro sa istoka. Pjesme pjevaju sa Jasminom Zahirović, a u pratnji su Muhamed Zahirović i Hadžib Hadžić.

³⁰ Rusmir Djedović, Gračanica u narodnim pjesmama i sevdalinkama, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, br. 19., maj 2005., Monos, Gračanica, str. 73.

■ FOTOGRAFIJA PLOČE SESTARA HUREMOVIĆ SA PJESMOM UMRO MUJO JEDINI U MAJKE (R. DJEDOVIĆ).

pričao je Nuraga Tursunović (1931.), iz Kuga kod Srebrenika, sada u Bjelavama.³¹ “Pjesmu “Urodile sitne trninice” sam čuo prvi put kao dijete od 7-8 godina. Pjevali su je stari pjevači poznati kao “Dobašćani”. Recimo Latifić Jašarević. Pjevao je i pjesmu ‘Ja posija sitno sjeme zobac’”, navodi ranije citirani Mehmed Zahirović (1933.).³² “Pjesma ‘Urodile sitne trninice’ je stara pjesma. Pjevana je i kao sevdalinka i kao izvorna pjesma. Čuo sam je kao dijete na sijelima u Maoči oko 1960. godine. Ovu pjesmu sam često kasnije pjevao na izvorni način (dva glasa sa violinama i šargijom), ali je nisam snimio” – kazuje Izudin Osojkić iz Maoče kod Brčkog, poznati izvođač izvorne muzike.³³

Ovu narodnu pjesmu često su snimale razne izvorne grupe s područja sjeveroistočne Bosne. Početkom osamdesetih godina snimili su je na svoje ploče i pjevali: Halid Musić i Senada, zatim, Muhamed Beganović i Alosman Hirkić, u novije vri-

jeme Zehro i Dedo iz Živinica, Zulfo Ikanović, sazlija iz Banovića i Gojeni Halil iz Zvornika.³⁴

Pjesmu *Urodile sitne trninice* je prvi snimio Muhamed Beganović iz Srebrenika.³⁵

7. GRAČANICU VODA ZAPLAVILA

Navedena pjesma je jedna od najpoznatijih gračaničkih pjesama. Već je u literaturi i nosačima zvuka zabilježena u više varijanti.³⁶

Ova pjesma je dobro poznata u narodnoj tradiciji područja rijeke Spreče i u Posavini.

U narodu se priča da je pjesma *Gračanicu voda zaplavila*, o jednom istinitom događaju u Gračanici. Jednom je rijeka Sokoluša tako naglo nadošla, da je prekinula dženazu neke Mejre i odnijela je na tabutu. Kasnije se tabut zakačio za neki bagrem i ostao.³⁷

Pjesmu je, šezdesetih godina, Izudin čuo od starijih žerna koje su je često pjevale na sijelima u Maoči. Pjevale su u dva glasa, bez muzičke pratnje na izvorni način. U narodu se smatra da je ova pjesma vezana za istiniti događaj u Gračanici.³⁸ Pjesmu je upamtio sa sljedećim stihovima.

*Zagrmilo od Sokola sela,
pregrmilo preko Gračаницe,*

34 Prema kazivanju Džemala Džihanovića, vlasnika producentske kuće Kemix iz Đurdevika.

35 Kazivanje Mehmeda Zahirovića, zv. Mehmed (1933), iz Ljenobuda, sada iz Srebrenika.

36 O tome više u Rusmir Djedović, Gračanica u narodnim pjesmama..., str. 67-69.

37 Kazivanje Mehmeda Zahirovića, zv. Mehmed (1933). Slične se priče čuju i u Gračanici, kao i njenoj bližjoj okolini. Po jednoj verziji, dok su ljudi na dženuzi klanjali redovni namaz, nadošla voda je zaplavila tabut na mejašu ispred džamije i odnijela ga.

38 Izudin i jarani (izvorna grupa), su iza zadnjeg rata za Kemix iz Đurdevika, snimili pjesmu i izdali pod nazivom Gračanicu voda zaplavila.

31 Kazivanje autoru, 2012..

32 Kazivanje autoru, 2012..

33 Kazivanje autoru, 2012.

*Gračanicu voda zaplavila,
i gračaničke nove mezarove,
Pa iznijela Fatu na tabutu,
i njezine kose raščesljane,
raščesljane al sa mrtve glave.*³⁹

Interesantno je da ovu nesumnjivo gračaničku pjesmu, narodna tradicija u Maoči, umjesto za Mejru vezuje za Fatu.⁴⁰

8. JEDNOG DANA AVDAGA NASTRADA

Možda najosebujnija pojava u izvornoj muzici cijele sjeveroistočne Bosne je **Avdaga**, u narodnoj tradiciji dobro upamćeni pjevač i svirač na šargiji. Smatra se jednim od simbola izvorne muzike tog područja, kako u narodu, tako i od drugih muzičara.

Pravo mu je ime bilo Husein Ibrišimović, ali opće poznat po nadimku Avdaga. Rođen je u Čifluku kod Srebrenika, ranu mladost proveo je u Falešićima, a umro relativno mlad, 1978. godine.⁴¹ Zadnje dvije decenije života nastanio se i živio u Gornjem Doborovcima kod Gračanice (mahala Džanani).

Bio je poznat kao izvođač tradicionalne izvorne muzike ovog područja. Znao je svoju šargiju svirati zabačenu iza glave,

podjednako dobro kao i u normalnom položaju.⁴²

Avdaga je u izvornoj muzici ostao poznat i prepoznatljiv po pjesmi koja se uglavnom veže za njega. Radi se o pjesmi *Jednog dana Avdaga nastrada*. Danas je često zovu jednostavno, *Avdagina pjesma*. Mnogi je smatraju jednom od himni izvorne muzike.⁴³

“Oko 1956.-’57. godine, kući u Kuge mi je došao Avdaga iz Falešića”, pričaao je Nuraga Tursunović. *“Pjevao mi je svoju pjesmu Jednog dana Avdaga nastrada. Kasnije sam se s njim dosta družio i često smo svirali i pjevali zajedno”.*⁴⁴

*“Avdaga je već ušao u narodno predanje i legendu. Ono kaže da je Avdaga, od svega u životu imao malu šargiju i išao od sela do sela, svirao i kao slavuj pjevao te od tog groša zarađenog živio i skončao”.*⁴⁵ Za Avdagu su vezane i brojne priče i anegdote, koje se mogu čuti u okolini Srebrenika i Gračanice.⁴⁶

Čuvena pjesma *Jednog dana Avdaga nastrada*, može se danas čuti u raznim

39 Kazivanje autoru Izudina Osojkića iz Maoče kod Brčkog, 2012. godine.

40 Ovo mi je kazivao dr. Hašim Muharemović (umro 2012. godine), poznavalac naše narodne muzičke tradicije, još krajem zadnjeg rata. On je Fatu na tabutu čuo još 1972. godine u Maoči i to od pjevača i svirača na zurlama, tradicionalnom narodnom instrumentu ovog dijela Bosne.

41 Prema podacima iz Matičnog ureda u Doborovcima, Husein Ibrišimović je rođen 20. 7. 1928. godine u Donjim Moranjcima (Čifluk), gdje su, inače, Ibrišimović starinom. Otac mu se zvao Bešlaga Ibrišimović, a mati Hanka. Tragično je preminuo u Donjoj Orahovici, 12. 10. 1978. godine.

42 Obično je imao najbolju šargiju, koju je pravio također poznati izvornjak Alosman Hirkić iz okoline Lukavca. Ponekad i slabiju jer je znao prodati onu bolju

43 *“Ovu pjesmu narodna tradicija različito tretira, kako se u raznim medijima i može naći. Predanje kaže da je korijen izvorne muzike ovog kraja Bosne i Hercegovine postavio neki Avdaga, boem tuzlanskog kraja”.* (Dnevni avaz, br. 6165, od 20. 10. 2012.). Negdje je vežu za nekog Avdagu od Doboja, koji se 15 puta ženio. Pjesma je često kasnije snimana, među ostalim i od najpoznatijih izvornjaka *Kalesijske trojke*, Halida Musića...

44 Kazivanje Nurage Tursunović (1931), sada u Bje-lavama.

45 Prilog Hasana Čalića u Dnevnom avazu, br. 6165, od 20. 10. 2012. godine.

46 Avdaga, kao pojava u izvornoj muzici i brojne anegdote o njemu, prema našem mišljenju, treba da budu tema posebnih istraživanja.

varijantama (često skraćeno jer je duga), ovdje donosimo jednu od njih:

*Hej, poslušajte moja braćo draga
Jednog dana Avdaga nastrada
U Doboju po hrđavu putu
Gdje sam bio nekoliko dana
Pa sam sebi zadobio rana
Dok sam brate prebolio
Ja sam sebi robije dobio
Pa ja čekam od jutra do podne
Kad će doći milicija pome
U krevetu ležim pokraj vrata
Milicija zakuca na vrata
Pa mi vako milicija veli
Haj se Avdo što brže opremi
Pa ti s nama do Zenice kreni
Zenica je kuća pogolema
U njoj ima pet stotina soba
Hej, svaka soba za jednog je roba
A ta priča za mene je sama
Kiša pada spustila se tama
Milicija mene tjera sama
Hej kad sam doš'o braco u ledaru
Ozdo beton, a sa strane cigla
Na vratima katanac i rigla
Svud okolo opletena žica
Da ne mogu proturiti lica
Da ja vidim mladih udovica
Hej, svezaše mi i noge i ruke
Sad ćeš Avdo vidjet svoje muke
Pa me vode pravo do tamnice
Gdje će moje uvehnuti lice
Lice moje uvehnuti neće
Dok se Zemlja oko Sunca kreće
Hej, sudija se po hodniku skita
Pa on mene sve ovako pita
Gdje si, more, komito iz gore
Gdje si bio i šta si radio
Jesi li' krao ili si ubijo
Pa ja njemu vako odgovaram
Nit sam krao niti sam ubijo*

*Već sam mlade žene zadirkiv'o
Aj, ribam hodnik od jutra do zore
Za večeru napijem se vode
Hej drugovi čuvajte slobode.⁴⁷*

9. KALESIJO PUNA SI MI CVIJEĆA

Svakako, najpoznatija izvorna grupa okoline Gračanice je grupa *Braća Babajići*. Formirana je krajem šezdesetih godina, a činili su je Ismet Babajić (svirao violinu od kraja pedesetih) i Hazim Hodžić (violina), oba iz Rašljeve.

Ovu poznatu pjesmu "Izvorne muzike" u kojoj se spominje Kalesija, jedno od središta razvoja te muzike, nije napravila, kako je iz naslova očekivati, neka izvorna grupa iz Kalesije. To su uradili *Braća Babajići* iz Rašljeve kod Gračanice. Početkom 1969. godine oni slučajno odlaze svirati u jednu kafanu u Dubravama između Živinica i Kalesije. Ubrzo su bili primjećeni, pa im je Abdurahman Gutić, tadašnji direktor Zemljoradničke zadruge "Jedinstvo" u Kalesiji, pomogao da snime svoju

■ FOTOGRAFIJA NASLOVNICE PRVE PLOČE BRAĆE BABAJIĆA KALESIJO PUNA SI MI CVIJEĆA (R. DJEDOVIĆ).

⁴⁷ Tekst pjesme "skinuo" Irfan Izeroski iz studija Radio Gračanice.

prvu ploču za “Beograd Disk”. Na njoj su snimili pjesmu o Kalesiji (*Kalesijo puna si mi cvijeća*). Ploča je izašla u novembru 1969. godine. Ismet i Hazim su tih dana u Tuzli gledali red ljudi pred knjižarom koja se nalazila kod Opštine, kako kupuju ploče. Neki su uzimali ploče u velikm količinama, čak u vrećama, za dalju preprodaju.⁴⁸

Izdavač ove ploče, “Jedinstvo” Kalesija, uz list “Glas komuna” iz Doboja je tokom 1969. i 1970. godine izdali su većinu najstarijih ploče “izvorne muzike” sjeveroistočne Bosne.⁴⁹

10. GRAČANICE GRADE MOJ

Još 1970. godine je “Grupa iz Čekanića” snimila na gramofonskoj ploči pjesmu “Gračanice grade moj” u izvornom stilu.⁵⁰ Tekst za ovu pjesmu je napisao Šaban Živić, a napjev je dala navedena izvorna grupa.⁵¹

Pjesma glasi:⁵²

*Gračanico mjesto ovog kraja,
ne odstaješ od pravoga raja,
centar leži u lijepoj dolini,
iznad tebe šuma na visini.
(Ref.)*

Gračanico grade moj,

48 Ismet Babajić, Životni put “Braće Babajić”, knjiga pripremljena za štampu 2011., urednik Ismet Suljić.

49 Pitanje prvobitnih izdavača najstarijih ploča “Izvorne muzike” sjeveroistočne Bosne zahtijeva posebno istraživanje. Malo poznati ili zaboravljeni izdavači: Jedinstvo iz Kalesije, Glas komuna iz Doboja, Izložbeni paviljon Tuzla, Trgovinsko preduzeće Majevica iz Srebrenika, Derventski list... odigrali su nemjerljivu u ulogu u popularizaciji i komercijalizaciji te muzike.

50 Rusmir Djedović, isto, str. 73.

51 Prema kazivanju Bege Mujakovića autoru 2004. godine, člana Grupe iz Čekanića, tada iz Srebrenika.

52 Pjesma je izvorno izdata pod nazivom Gračanico, vesela mi budi ali je poznatija pod nazivom Gračanice grade moj.

■ FOTOGRAFIJA PLOČE SA PJESMOM GRAČANICO, VESELA MI BUDI (R. DJEDOVIĆ).

*vesela mi budi,
u tebi je sva ljepota što napaja grudi.
Ukras ti je sahat kula stara,
lijepa sela i džamija Bijela,
Puna si l'jepih cura i mladića
od Sokola pa do Čekanića.
Ref.
Kad pogledam okolinu tvoju,
ja zasitim bolnu dušu svoju.
tebe krasi sva okolna sela,
i studeni izvori i vrela.
Ref.⁵³*

11. ČOBANICE LJEPOTICE

Mnogi smatraju ovu pjesmu jednom od himni “izvorne muzike”. Pjesmu je snimila izvorna grupa iz Rašljeve, *Braća Babajići* oko 1980. godine.

“Najpoznatija naša pjesma *Čobanice ljepotice*, nastala je u Kalesiji gdje smo svi rali osamdesetih godina, kao moje sjećanje na djetinjstvo”.⁵⁴ Ploču sa ovom pjesmom je izdao “Diskoton”, produkcija gramofonskih ploča i kaseta, Sarajevo. Kao muzički

53 Tekst pjesme “skinuo” Irfan Izeroski iz studija Radio Gračanice.

54 Ismet Babajić, isto.

urednik je naveden Nikaljić Slobodan, a recenzent dr. Zija Kučukalić.⁵⁵

*“Po mom mišljenju”, kaže H. Čalić, “najbolje i najpopularnije dvije izvorne pjesme svih vremena, snimljene u stotinama hiljada primjeraka, su pjesme Kad Ibro pođe zemlju da brani od Kalesijske trojke i pjesma Čobanice ljepotice od Braće Babajića”.*⁵⁶

I ova pjesma ima više varijanti, a jedna je:

*Kad smo bili mali, ovce smo čuvali,
Na zelenoj livadici, pjesme smo pjevali.
Čobanice, ljepotice, hajmo u planinu,
Da čuvamo stado, kao nekad davno,
I beremo ljubičice, moja čobanice.*

*Još postoji naša koliba od pruća,
Što smo sa ponosom, nazvali je kuća,
Još u bašti raste, ono naše drvo,
Gdje sam tvoje ime, urezao prvo.*

*Još jedna varijanta ove pjesme:
Voljesmo se draga od djetinstva ranog
ti bogata ljepotica ja bez ikog svog
kad smo mali bili ovce smo čuvali
odlazili u planinu i ljubav gajili*
(Ref.)

*Čobanice lepoticice hajmo u planinu
da čuvamo stado kao nekad davno
i beremo ljubičice moja ljepotice*
(recit.)

*“Usamljen i tužan u planini pored stada
svog,
tebe pored mene nema, nema ni stada
tvog.*

*Jedino se čuje sitno zvono i frula
moja tužna koju često zasviram,
ne bi li draga čula.*

55 Prof. dr. Zija Kučukalić (1929.), dugogodišnji profesor muzikologije i etnomuzikologije na Muzičkoj akademiji u Sarajevu. Jedna od najpoznatijih bosanskohercegovačkih trgovačkih porodica Kučukalići, inače živi u Brčkom još krajem osmanske uprave.

56 Hasan Čalić, isto.

*Al’ uzalud, ti ne čuješ sitnog zvona ton,
pa ne čuješ ni moje tužne frule zov.”
Kad smo osjetili mi za ljubav pravu
ti odlaziš drugome, a ja svome stadu.
otišla da živiš negdje u varošu
ostavila mene i planinu našu*
(Ref.)

(recit.)

*“Od kad si me ostavila
nemam sna ni cilj svoj.
Vrati se opet meni,
da budem kao nekad tvoj.
Nije lako živjeti sam
kada nemaš nikog svog da život provo-
diš s njim.*

*Što priroda nam da,
zove te ljubav moja,
planine i plave ljubičice,
zove te frula moja,
zove te srce moje”*⁵⁷

*U našoj planini još postoji drvo
gde sam urezao tvoje slovo prvo
još postoji naša koliba od pruća*

■ FOTOGRAFIJA NASLOVNICE PLOČE SA PJESMOM ČOBANICE MOJA LJEPOTICE (R. DJEDOVIĆ. VEĆINA ORIGINALNIH PLOČA ČIJE SU FOTOGRAFIJE U RADU, NALAZI SE KOD MEHMEDA HALILOVIĆA IZ BABIĆA)

57 Dio pjesme pod navodnicima recituje Ozren Jorganović, tada novinar Radio Gračanice.

što smo je nazvali da je naša kuća.

(Ref.)⁵⁸

12. ZAKLJUČAK

Okolina Gračanice, posebno područje istočno od nje, ka današnjem Srebreniku, predstavlja jedno od glavnih središta razvoja tradicionalne narodne izvorne muzike i pjesme. Ovo područje je stoljećima pripadalo jednoj cjelini, osmanskome kadiluku Gračanica (nahiji Sokol), zatim, austrougarskom kotaru Gračanica, a sve do pedesetih godina 20. stoljeća – i srezu Gračanica.

Naše istraživanje je pokazalo da navedeno područje predstavlja jedan od glavnih areala nastanka i razvoja “izvorne muzike” sjeveroistočne Bosne tokom šesdesetih i sedamdesetih godina.⁵⁹ Ono je prepoznatljivo po izvođačima i pjesmama koje su među najpoznatijim u “izornoj muzici” već više od pola stoljeća. Radi se o poznatim izvođačima: Avdagi (Huseinu Ibrišimoviću) iz Doborovaca, te izvor-

noj grupi “Braća Babajići” iz Rašljeve, kao i pjesmama: *Urodile sitne trninice, Gračanicu voda zaplavila, Jednog dana Avdaga nastrada, Gračanice grade moj, Čobanice ljepotice...*

Od svog nastanka pa sve do danas, “izvorna muzika” se mijenjala i prilagođavala tržištu i popularnim trendovima, što je dovodilo do njenog iskvarivanja – promatrano s etnomuzikološke tačke gledišta. Karakteristično polifono pjevanje, teško razumljivo i neprivlačno mlađim generacijama, nerijetko bi bilo zamijenjeno običnim pjevanjem u duetu; uz šargiju i violinu bi se dodavala bas-linija, korištene su udaraljke, a kasnih 1970-tih i u prvoj polovici 1980-tih godina, uvodi se i harmonika, pri čemu se stvara jedan hibrid izvorne muzike, te sevdalinke i tada popularne tzv. novokomponovane narodne muzike. Od kasnih 1980-tih pa sve do danas, sve je češća upotreba sintisajzera i drugih instrumenata, uz često lascivne, pa ponekad i vulgarne tekstove, pri čemu se izvorna muzika osjetno približava tzv. turbo-folku. Međutim, ona i dalje ostaje popularni muzički izraz u seoskoj kulturi ovoga kraja, nezaobilazna na proslavama, vašerima, javnim događanjima, svadbama i drugim privatnim svečanostima.

Zbog svega toga, “izvorna muzika” kao svojevrsan muzikološki, sociološki, antropološki i kulturalni fenomen seoskog miljea sjeveroistočne Bosne zaslužuje obimnija i serioznija istraživanja.

58 Tekst pjesme “skinuo” Irfan Izeroski iz studija Radio Gračanice.

59 Također, izrazita središta razvoja “Izvorne muzike” su: neposredno područje Srebrenika (sa izvođačima: vrlo značajnim Muhamedom Beganovićem iz Babunovića, Džemićima iz Tutnjevca, Muhamedom Zahirovićem iz Ljenobuda, Salihom Buljubašićem-Saletom iz Babunovića, kasnije Braća Zahirovići...), Maoča kod Brčkog (Izudin Osojkić, tradicija zurla i bubnjeva...), okolina Lukavca (selo Dobošnica sa tradicijom sviranja na zurlama i bubnju, poznati Alosman Hirkić iz Crvenog Brda), Gornja Spreča (Kalesija-Živinice, posebno Kalesijska trojka), okolina Dervente (Braća Begići Ilija i Marko...). Svako od ovih područja zaslužuju posebno istraživanje na temu tradicionalnog muzičkog izričaja i razvoja “zvorne muzike”.

